Doplňkový materiál k přednášce z Biostatistiky 21.11.2007

Regrese a korelace

Korelační koeficient

Jedna a více nezávisle proměnných

Základy korelační analýzy - I.

Korelace – *vzájemný* vztah dvou znaků (parametrů)

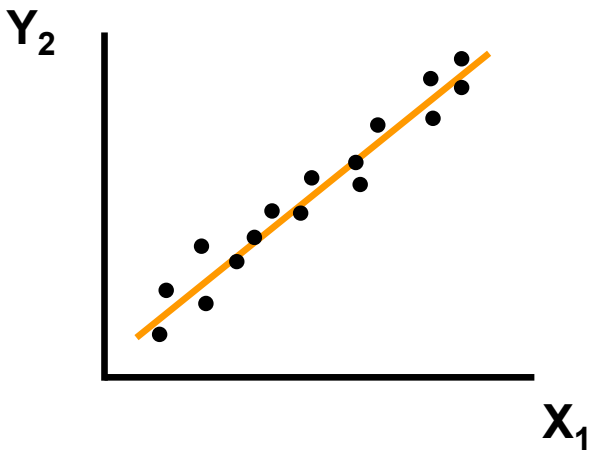

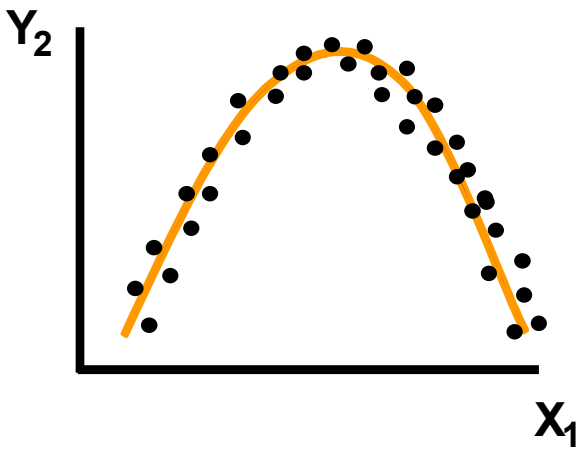

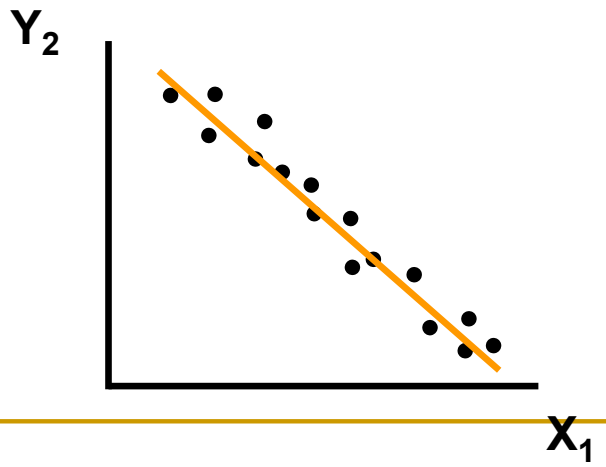

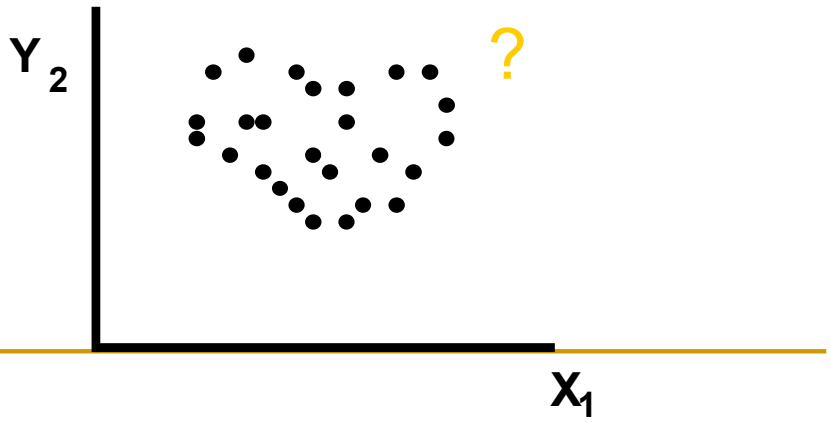

Základy korelační analýzy - II.

Parametrické míry korelace

Kovariance

$$Cov(x, y) = E(x_i - \bar{x}).(y_i - \bar{y})$$

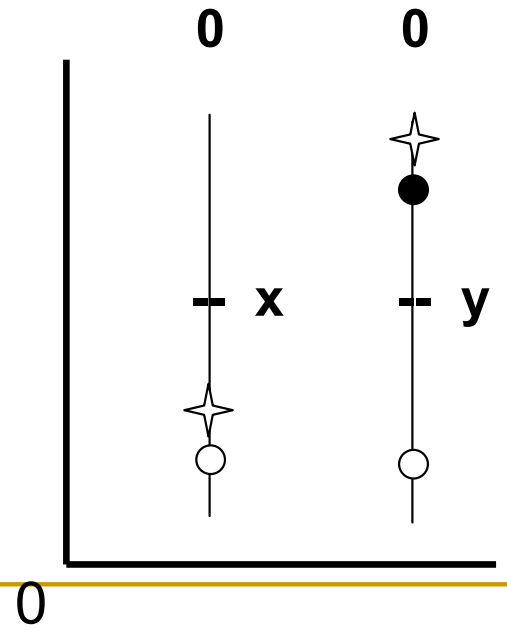

Pearsonův koeficient korelace= normovaná kovariance

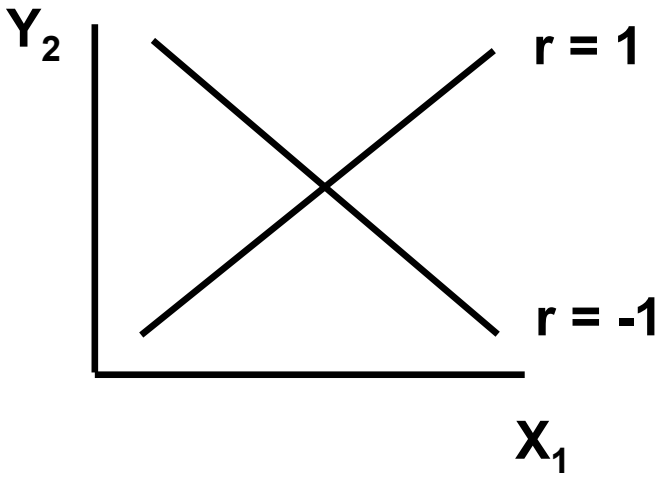

Pearsonův korelační koeficient

$$r = \frac{Cov(x,y)}{S_x.S_y} = \frac{\sum x_i y_i - \frac{1}{n}\sum x_i \sum y_i}{\sqrt{\left[\sum x_i^2 - \frac{1}{n}\left(\sum x_i\right)^2\right]\left[\sum y_i^2 - \frac{1}{n}\left(\sum y_i\right)^2\right]}}$$

- **Pearsonův korelační koeficient**
  postižení lineárního vztahu mezi veličinami

- **R=1 … přímá úměra, kladná korelace**
- **R=-1… záporná korelace**
- **R=0… mezi veličinami není žádná spojitost, žádná korelace, není lineární vztah mezi proměnnými**

- **Předpoklady: dvourozměrné normální rozdělení**

- **http://www.causeweb.org/repository/statjava/**
  (statistical application -> correlation)

Jednovýběrový test I.

P_I (zem)	10	14	15	32	40	20	16	50
P_I (rostl.)	19	22	26	41	35	32	25	40

$$I = 1,.....,n; n = 8; v = 6$$

$$r = \frac{Cov\,(x,y)}{S_x.S_y} = \frac{\sum x_i y_i - \frac{1}{n}\sum x_i \sum y_i}{\sqrt{\left[\sum x_i^2 - \frac{1}{n}\left(\sum x_i\right)^2\right]\left[\sum y_i^2 - \frac{1}{n}\left(\sum y_i\right)^2\right]}} = 0,7176$$

$$H_0 : \rho = \phi : \alpha = 0,05$$

$$\textbf{tab}: r(v = 6) = 0,7076$$

Jednovýběrový test II.

P_I (zem)	10	14	15	32	40	20	16	50
P_I (rostl.)	19	22	26	41	35	32	25	40

$$I = 1,.....,n; n = 8; v = 6$$

$$r = \frac{Cov\,(x,y)}{S_x.S_y} = \frac{\sum x_i y_i - \frac{1}{n}\sum x_i \sum y_i}{\sqrt{\left[\sum x_i^2 - \frac{1}{n}\left(\sum x_i\right)^2\right]\left[\sum y_i^2 - \frac{1}{n}\left(\sum y_i\right)^2\right]}} = 0,7176$$

$$H_0 : \rho = \phi \qquad t = \left[\frac{r}{\sqrt{1 - r^2}}\right] \cdot \sqrt{n - 2} \qquad v = n - 2$$

$$\left.\begin{array}{l} t = \dfrac{0,7176}{0,6965} \cdot \sqrt{6} = 2,524 \\ \textbf{tab}: \; t_{0,975}^{(n-2)} = 2,447 \end{array}\right\} \quad P \leq 0,05$$

Dvouvýběrový test

1. $n_1 = 1258$

$r_1 = 0{,}682$

2. $n_2 = 462$

$r_2 = 0{,}402$

Krevní tlak **x** koncentrace kysl. radikálů

$$Z_i = 1.1513 \cdot \log \frac{(1 + r_i)}{(1 - r_i)}$$

$Z_1 = 0{,}833$ $\quad$ $Z_2 = 0{,}426$

Test: $H_0 : \rho_1 = \rho_2$; $\alpha = 0{,}05$

$$Z = \frac{Z_1 - Z_2}{\sqrt{\frac{1}{n_1 - 3} + \frac{1}{n_2 - 3}}} = \frac{0{,}407}{0{,}0545} = 7{,}461$$

tabulky : $Z_{0{,}975} = 1{,}96$

7,461 >> 1,96 => P << 0,01

Spearmanův pořadový koeficient korelace

- **Není nutný předpoklad normality veličin**
- **Interpretace stejná jako u parametrického r**
- **Výpočet založený na práci s pořadími hodnot**

Data X	0	6,9	3,3	100	5,8
Pořadí X	1	4	2	5	3
Data Y	10,1	9,8	4,2	3,2	-1
Pořadí Y	5	4	3	2	1
Di=Pořadí X-Pořadí Y	-4	0	-1	3	2

$$r_s = 1 - \frac{6 \cdot \sum di^2}{n\left(n^2 - 1\right)}$$

Kde d_i^2 = rozdíl pořadí mezi x_i a y_i

Spearmanův korelační koeficient

P_I v půdě	1	2	3	6	7	5	4	8
P_I v rostl.	1	2	4	8	6	5	3	7
d_I	0	0	1	2	-1	0	-1	-1

i = 1, ….. n; n = 8 => v = 6

$$r_s = 1 - \frac{6 \cdot \sum di^2}{n\left(n^2 - 1\right)} = 0,9048$$

tab : $r_s(v = 6) = 0,89$

Pacient č.	1	2	3	4	5	6	7
Lékař 1	4	1	6	5	3	2	7
Lékař 2	4	2	5	6	1	3	7
d_I	0	-1	1	-1	2	-1	0

$$r_s = 1 - \frac{6 \cdot 8}{7\left(49 - 1\right)} = 0,857$$

P = 0,358

Pasti a pastičky (Pearsonův k.k.)

Problém rozložení hodnot

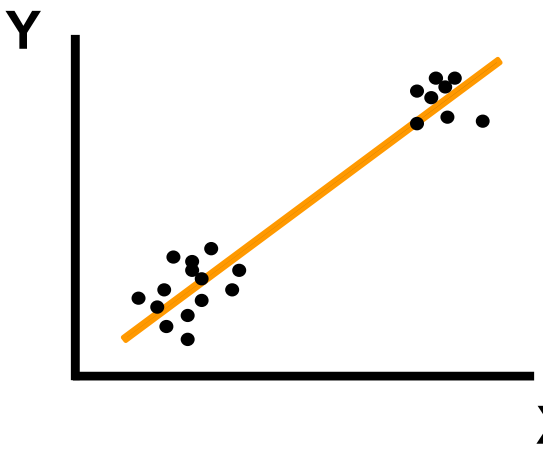

r = 0,981
(p < 0,001)

Problém typu modelu

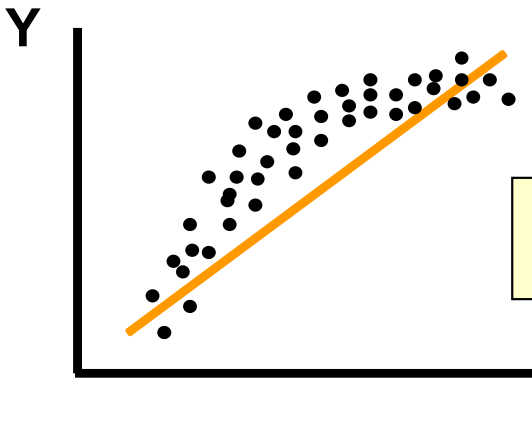

r = 0,761
(p < 0,032)

Problém velikosti vzorku

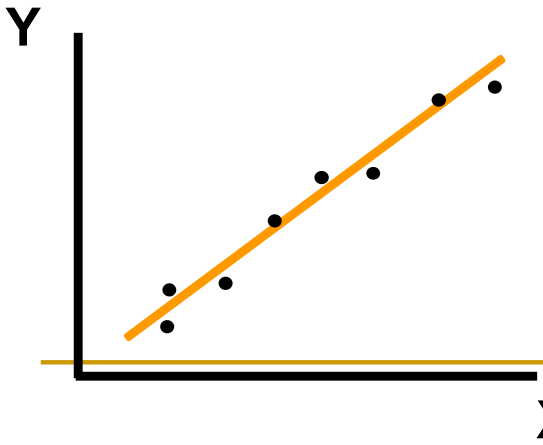

r = 0,891
(p < 0,214)

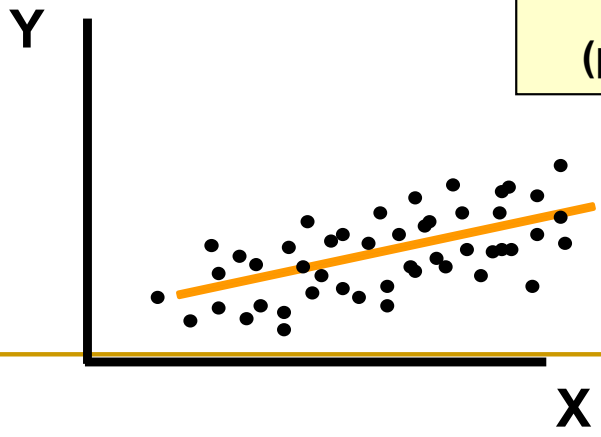

r = 0,212
(p < 0,008)

Regrese

Regrese - funkční vztah dvou nebo více proměnných
závislost jedné veličiny na druhé

Jednorozměrná	Vícerozměrná
y = f(x)	y = f(x1, x2, x3, ……xp)

Vztah x, y

- **Deterministický**

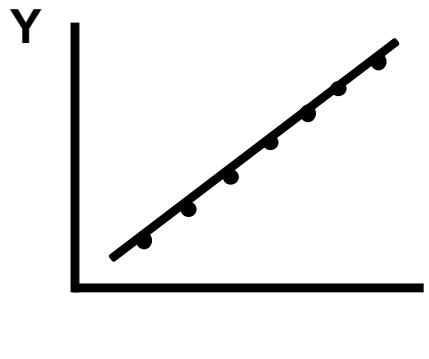

- **Regresní, stochastický**

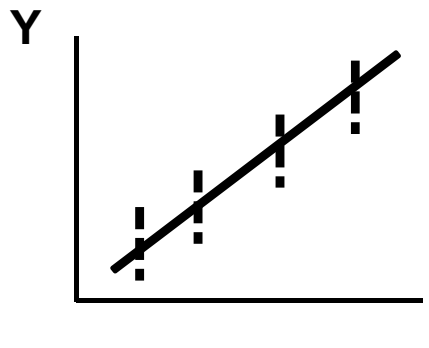

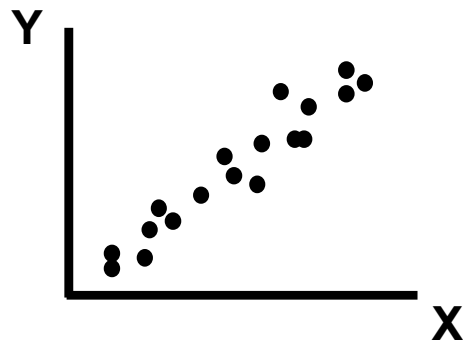

Pro každé x existuje pravděpodobnostní rozložení y

Lineární regresní model

Jedna a více nezávisle proměnných

- *n* objektů
- Pro každý objekt: pozorované veličiny X a Y - spojité
- Pozorování, objekty – navzájem nezávislá
- Zajímá nás závislost veličiny Y na X – POZOR! – nutná podmínka je, že závislost je stejná pro všechny zkoumané objekty.

- Příklad: V egyptské vesnici Kalama se studoval vliv výživy na zdravotní stav dětí. Při této příležitosti se měřily průměrné výšky dětí (v cm) ve věku od 18 měsíců do 29 měsíců.
- ? Jaká je závislost výšky dítěte na jeho věku?

- X,Y – náhodné veličiny (střední hodnota, rozptyl)
- Existuje souvislost mezi středními hodnotami N.V.?

$$EY_i = \beta_0 + \beta_1 X_i, i = 1,...,12.$$

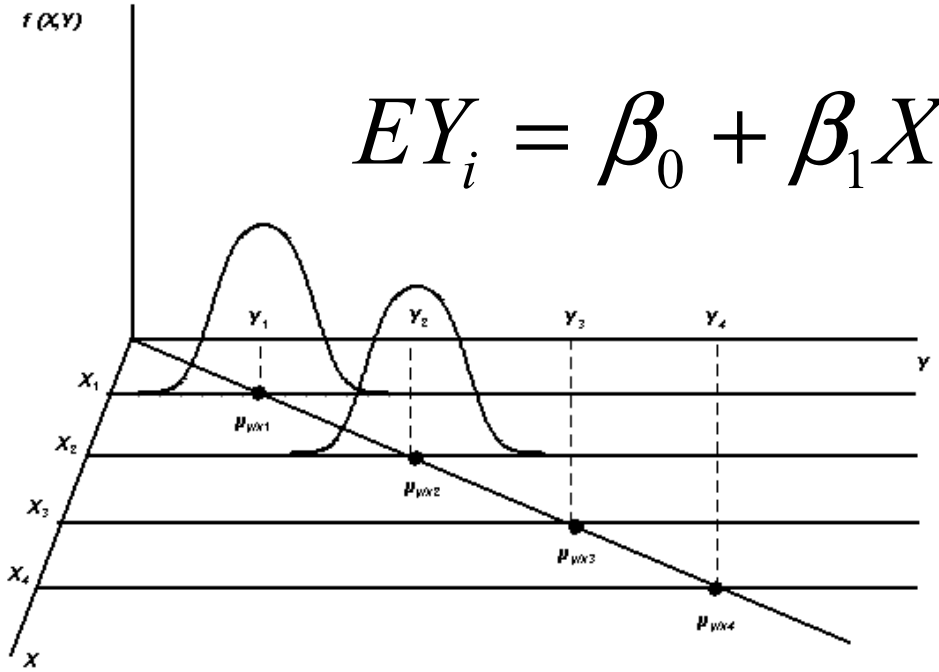

Opakování z gymnázia – analytická geometrie

- Analytické vyjádření přímky, rovnice

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X$$

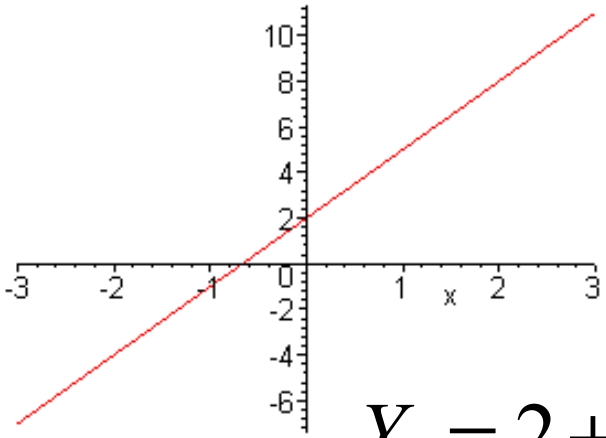

$$Y = 2 + 3X$$

- Analytické vyjádření roviny, rovnice

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X1 + \beta 2 X2$$

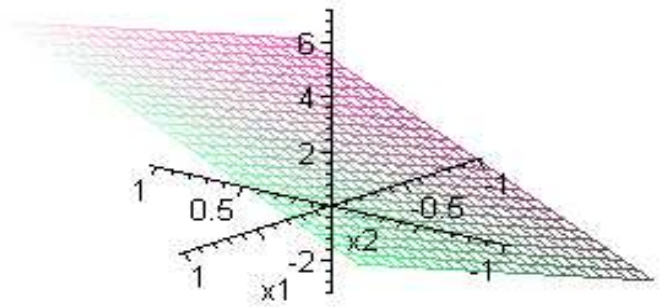

$$Y = 2 + 3X1 + 2X2$$

Nejjednodušší typ závislosti - **lineární**

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \varepsilon_i, i = 1,\ldots,n$$

- Systematická část modelu
- Náhodná část, složka modelu (náhodné chyby, *random error*)

Regresní rovnice - proměnné

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \varepsilon_i, i = 1,\ldots,n$$

- **Závisle proměnná**
- ***Dependent variable***
- Jedná se o veličinu, kterou zkoumáme a chtěli bychom najít její popis pomocí dalších měřených veličin.

- **Nezávisle proměnná**
- ***Independent variable***
- **Kovariáta *(covariate)***
- **Prediktor**
- **Regresor**
- Jedná se o veličiny, které nám slouží pro popis závisle proměnné**.**

Příklad - Kalama: Věk = nezávisle proměnná(X), horizontální osa
Výška = závisle proměnná(Y), vertikální osa

Regresní rovnice, přímka? - parametry

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \varepsilon_i, i = 1,\ldots,n$$

- Průsečík s osou Y
- *Intercept*

- Směrnice

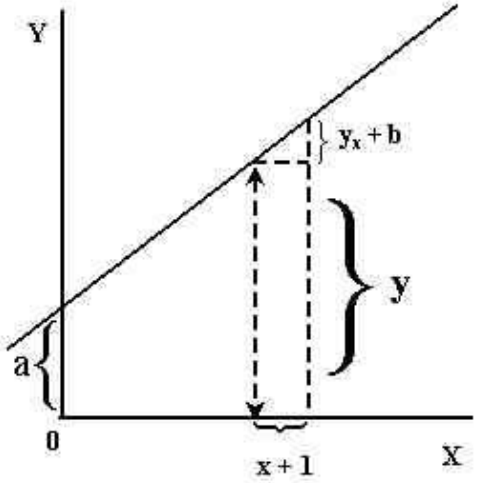

Interpretace parametrů:

Směrnice: o kolik se změní hodnota závisle proměnné, jestliže hodnota nezávisle proměnné vzroste o 1 jednotku.

Průsečík: udává hodnotu závisle proměnné, jestliže hodnota nezávisle proměnné je rovna 0.

Příklad: Kalama

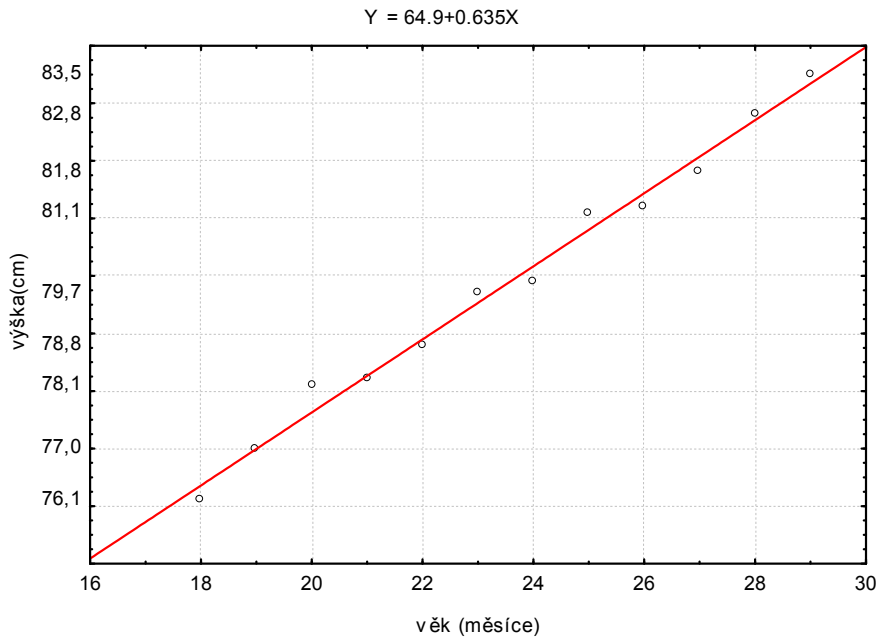

- Lineární závislost – přímka
- Height=64.9+0.635Age
- **Průsečík: 64,9**
- Interpretace ad absurdum: výška dítěte ve věku 0 měsíců (tj. při porodu). *Ale to by byla **extrapolace**, tedy rozšíření modelu na oblast, kde jsme data neměřili.*
- **Směrnice: 0,635**
- Dítě starší o jeden měsíc je v průměru větší o 0,635 cm.

Tvorba lineárního regresního modelu

- Je-li závisle proměnná spojitá a nezávisle proměnné jsou spojité nebo diskrétní (podmínkou je, že alespoň jedna nezávisle proměnná je spojitá) a jsou-li splněny jisté předpoklady, o kterých budeme hovořit později, můžeme přistoupit k budování lineárního regresního modelu.

- Při tvorbě modelu (obecně, nejen lineárního) postupujeme následujícím způsobem:

1. Odhadneme parametry modelu
2. Hledáme významné (signifikantní) prediktory
3. Na závěr hodnotíme vhodnost námi vytvořeného modelu, jak dobře popisuje funkcionální závislost mezi závisle proměnnou a nezávisle proměnnými.

Residua

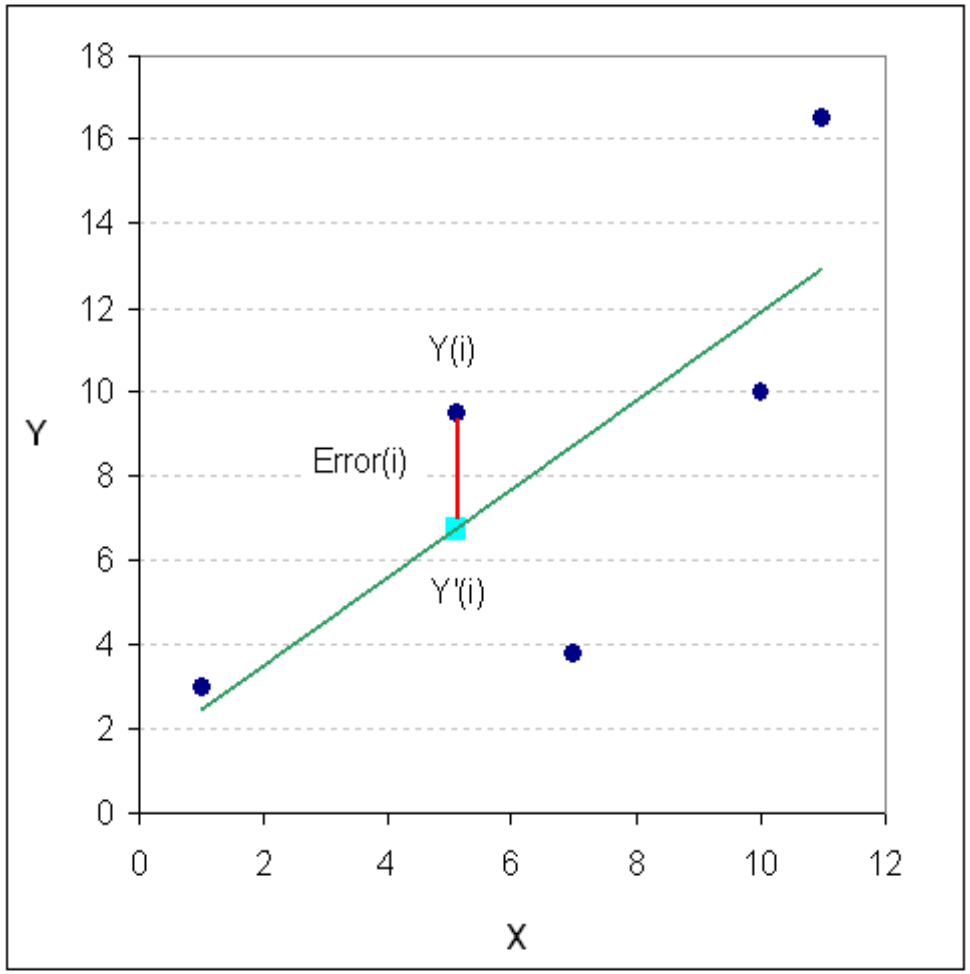

- Svislé odchylky naměřených hodnot od regresní přímky nazýváme **residua.**
- *i*-té residuum vypočteme jako rozdíl skutečně naměřené hodnoty Y a hodnoty $\hat{Y}$ predikované regresním modelem

$$\text{Re}siduum_i = Y_i - \hat{Y}_i = Y_i - (\beta_0 + \beta_1 X_i) = Y_i - \beta_0 - \beta_1 X_i$$

Pozn.: Residuální součet čtverců

- Výsledný minimální součet čtverců residuí (pro b0 a b1) nazýváme **residuální součet čtverců** (*residual sum of squares*), S_e

$$S_e = \sum_{i'=1}^{n} (Y - b_0 - b_1 X_i)^2$$

Metoda nejmenších čtverců

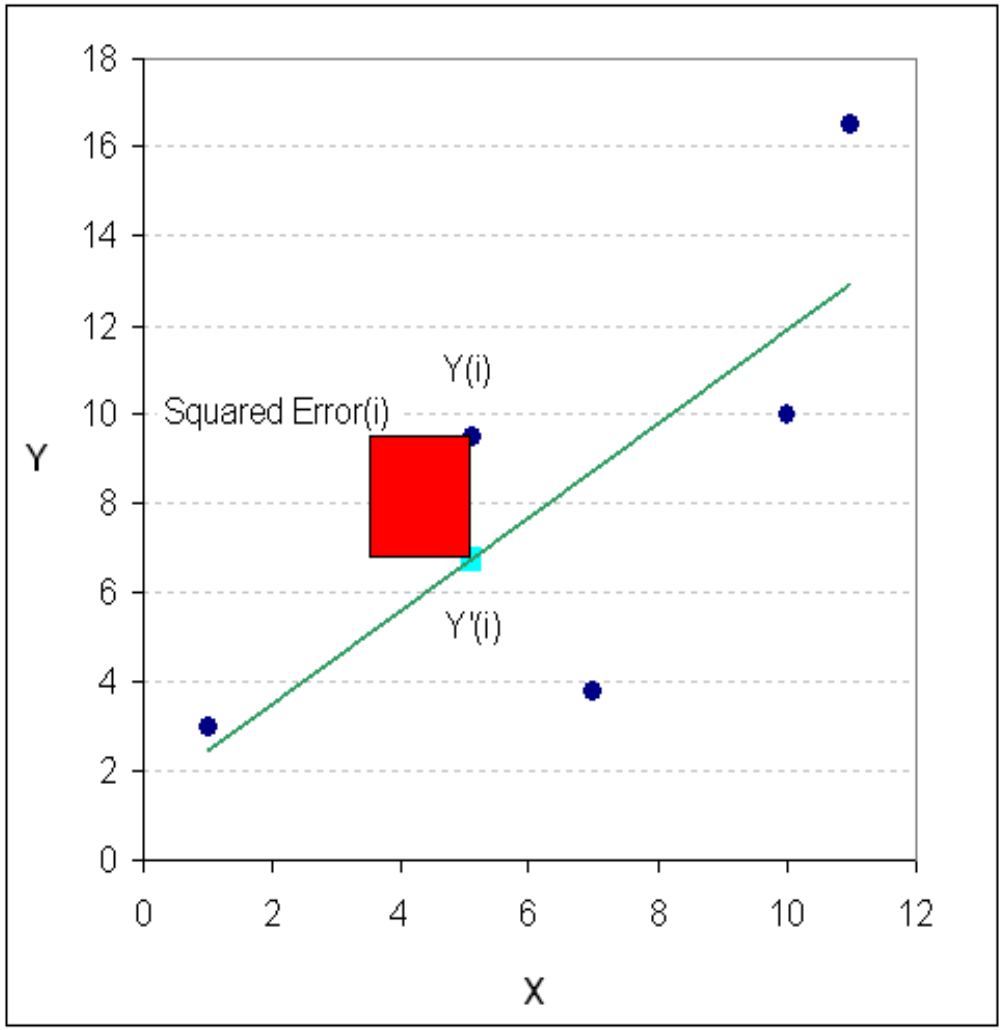

Interaktivní hrátky:

- http://hadm.sph.sc.edu/COURSES/J716/demos/LeastSquares/LeastSquaresDemo.html
- http://ite.pubs.informs.org/Vol1No1/ErkutIngolfsson/ErkutIngolfsson.php
- http://www.causeweb.org/repository/statjava/ (statistical application -> regression)

Metoda nejmenších čtverců *(least squares method)* - odhad parametrů modelu

- Metoda nejmenších čtverců spočívá v minimalizaci přes β_0 a β_1 součtu čtverců reziduí.

$$\sum_{i'=1}^{n}(Y - \beta_0 - \beta_1 X_i)^2$$

- Výsledné hodnoty β_0 a β_1, pro které je součet čtverců minimální označujeme b_0 a b_1
- Odhadnutá regresní rovnice má tvar

$$Y = b_0 + b_1 X$$

Vzorce pro odhad parametrů regresní přímky – metoda nejmenších čtverců

Odhad b je zatížený chybou:

$$S_b^2 \sim \sigma_\beta^2: \quad \frac{1}{\sum (X_i - \bar{X})^2} \cdot S_{y \cdot x}^2$$

$$S_{y \cdot x}^2 = \frac{\sum d_{y \cdot x}^2}{n-2} = \frac{\sum Y_i^2 - \frac{\sum Y_i^2}{n} - b^2 \cdot \sum (X_i - \bar{X})^2}{n-2}$$

I. $$b \sim \beta: \quad b = \frac{\sum (X_i - \bar{X})(Y_i - \bar{Y})}{\sum (X_i - \bar{X})^2}$$

II. $$a \sim \alpha: \quad a = \bar{Y} - b \cdot \bar{X} \qquad S_a^2 \sim \sigma_\alpha^2 \qquad S_\alpha^2 = \left[\frac{1}{n} + \frac{\bar{X}^2}{\sum X^2} \right] \cdot S_{y \cdot x}^2$$

intercept

III. $\hat{Y}$: **modelová hodnota**

$$\hat{Y}_i = a - b \cdot X_i \qquad S_{\hat{y}_i} = (S_{y \cdot x}) \cdot \sqrt{\frac{1}{n} + \frac{(X_i - \bar{X})^2}{\sum X^2}}$$

Příklad: Spalování odpadu

X: Množství spáleného odpadu (tuny)
Y: Koncentrace kovu ve vzduchu(ng/m3)

Platí: X = 0; 10; 100; 150; 200; 250; 300 tun

Model: Y = a + b . X

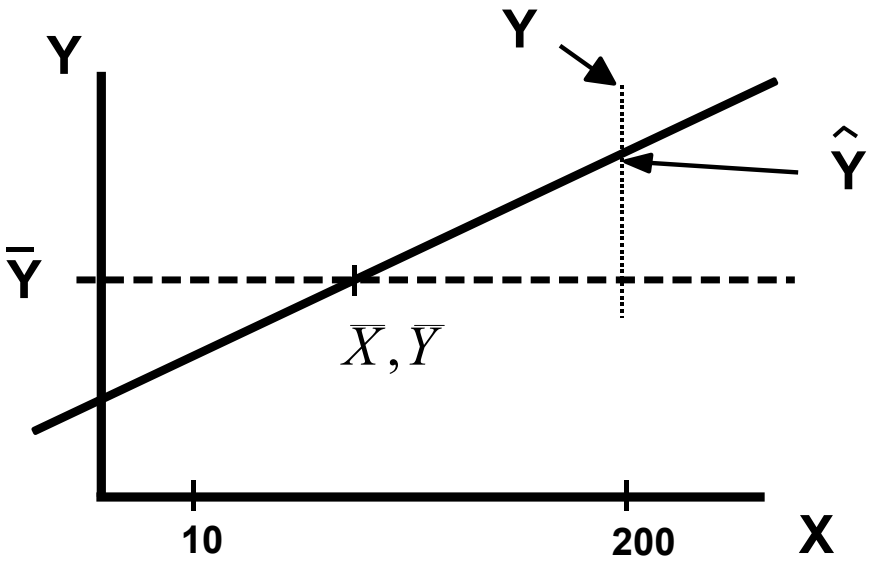

Výsledek: $\hat{Y} = 14 + 0{,}123 \cdot X; \quad \hat{Y} \rightarrow \left[\frac{\text{ng kov}}{m^3}\right]$

Např. : Skutečná data pro X = 200 t:

Y_i = 16; 25; 41; 28; 31; 20 => Y_i = 26.8

$$\left.\begin{aligned} \hat{Y} &= \bar{Y} + b \cdot (X - \bar{X}) \\ \hat{Y} &= a + b \cdot X \end{aligned}\right\} a = \bar{Y} - b \cdot \bar{X}$$

Odhadnuto z modelu pro X = 200 t:

$\hat{Y}$ **= 14 + 0,123 . 200 = 38,6**

Odlehlá pozorování - Nebezpečí *(outliers)*

- Závislost velikosti mozku(g) na váze těla (kg) (pro různé živočichy),log.transform ace
- Modrá - model pro všechna zvířata.
- Červená - model bez dinosauru.
- Dinosauři zkreslili výsledný model.

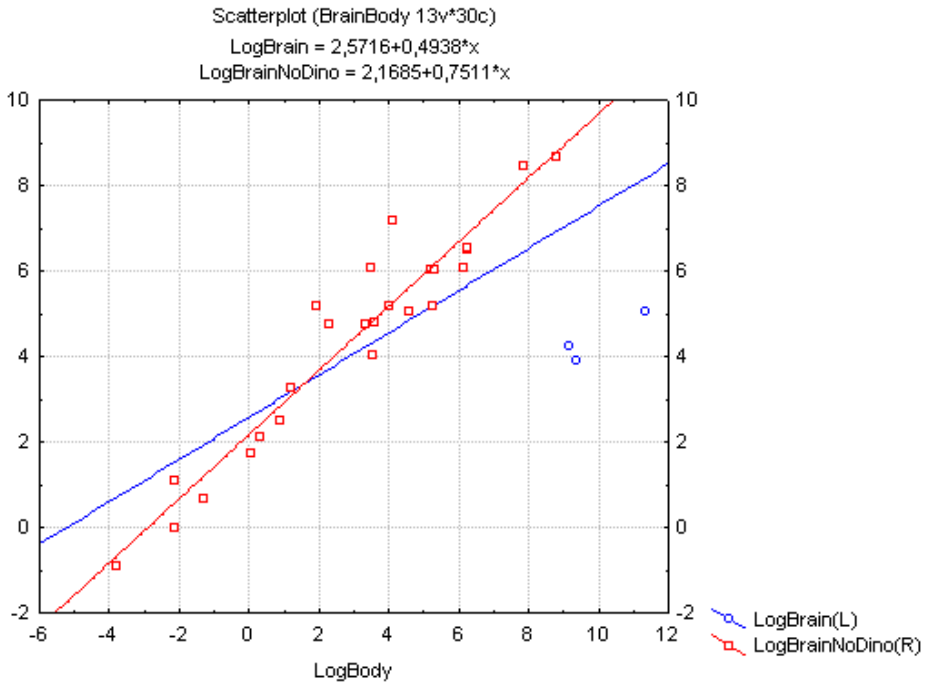

Outliers (http://botany.upol.cz/prezentace/duch (soubor statistika4.pdf))

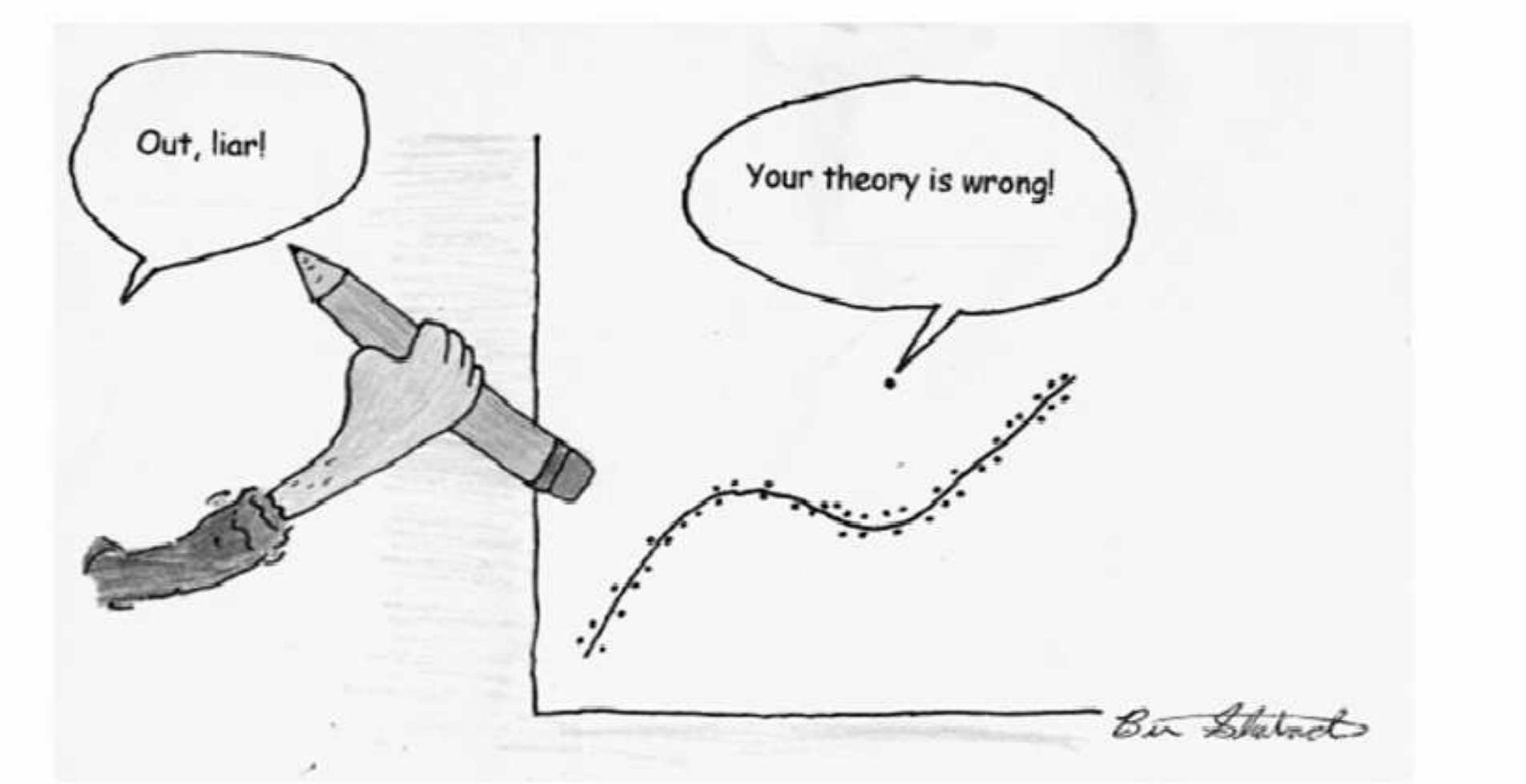

Hledáme významné (signifikantní) prediktory

Při konstrukci regresního modelu bychom chtěli prokázat, že závislá veličina skutečně závisí na nezávisle proměnné.Tuto závislost na *X* prokazujeme testováním nulové hypotézy

$$H_0 : \beta_1 = 0$$

proti alternativní hypotéze

$$H_A : \beta_1 \neq 0.$$

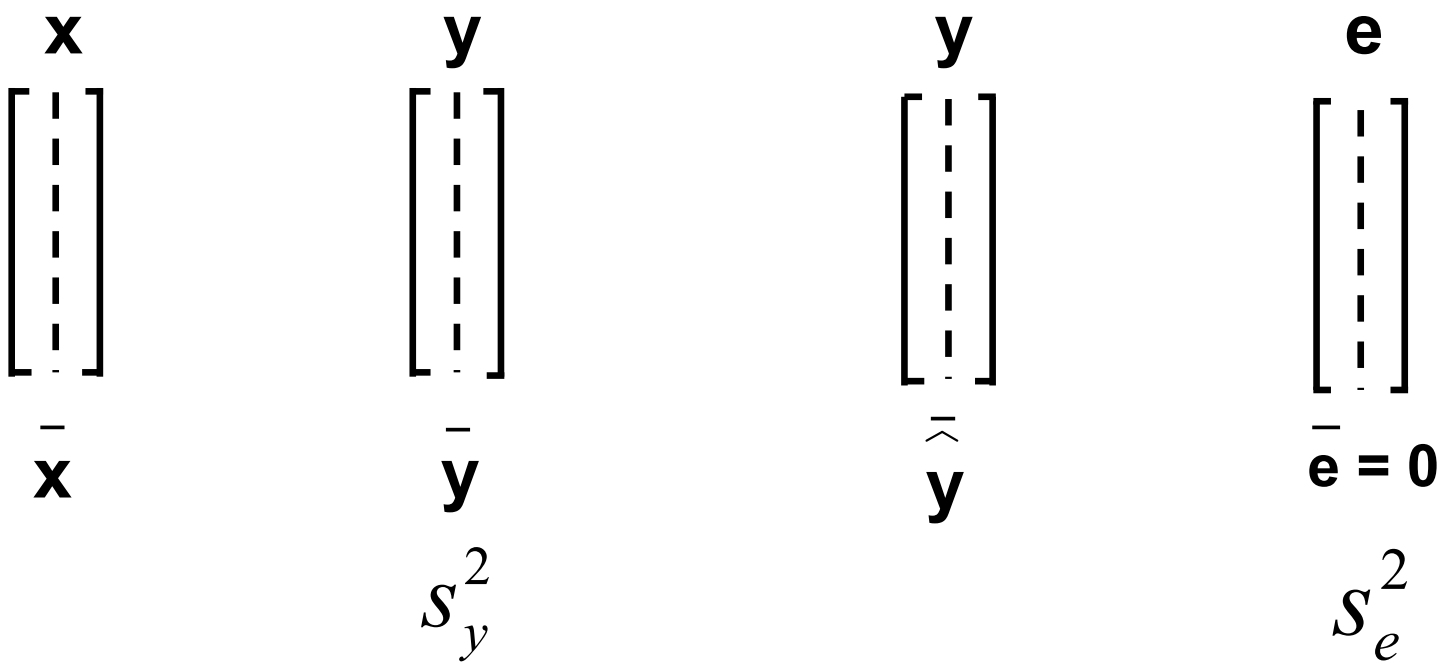
x
y
y
e
$\bar{x}$
$\bar{y}$
$\hat{y}$
$\bar{e} = 0$
s_y^2
s_e^2

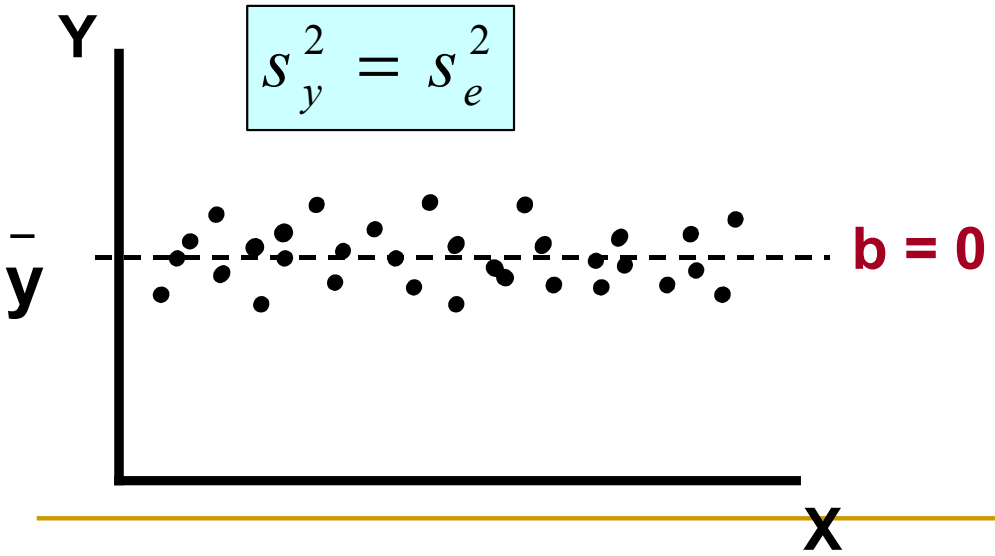
Y
$s_y^2 = s_e^2$
$\bar{y}$
b = 0
X

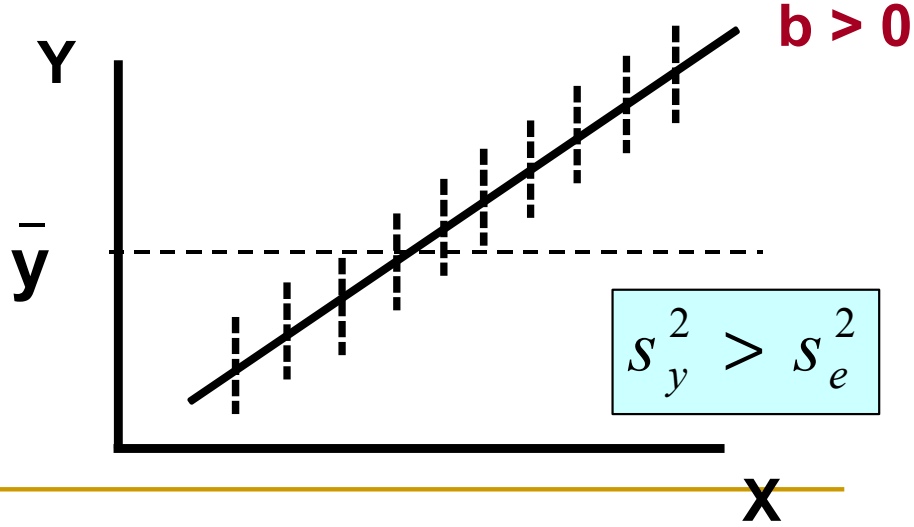
b > 0
Y
$\bar{y}$
$s_y^2 > s_e^2$
X

T-test

- Nezamítneme-li nulovou hypotézu, pak střední hodnota Y_i nezávisí na *X*, tj. střední hodnota Y_i je pro všechny hodnoty *X* stejná a má hodnotu b_0.
- Nulovou hypotézu H_0 testujeme pomocí testové statistiky $$T = \frac{b_1}{S.E.(b_1)}$$
- a zamítáme ji v případě, že $$|T| \geq t_{n-2}(1-\alpha/2),$$

kde $t_{n-2}(1-\alpha/2)$ je kvantil t-rozdělení s *n-2* stupni volnosti; *n* je počet pozorování, pro které konstruujeme regresní model.

Příklad

X: Koncentrace drogy: 0; 2; 6; 8; 10; 12; 15 mg/ml krve
Y: Koncentrace volných metabolitů

Pro každé X: 3 opakování Y, n=21

Model: Y = a + b . x ➡ **Y = 0,11 + 0,092 . X**

$$t_{0,975}^{(v=19)} = 2,093$$

I. $H_0 : \beta = 0; \alpha = 0,05$
$b = 0,092 ; s_b = 0,023$ $\Big\} t = \dfrac{b}{S_b} = 4,00$

P < 0,01

$$\beta : b \pm t_{1-\alpha/2}^{(n-2)} \cdot S_b$$

$$P(0,044 \le \beta \le 0,140) = 0,95$$

II. $H_0 : \alpha = 0; \alpha = 0,05$
$a = 0,11; s_a = 0,029$ $\Big\} t = \dfrac{a}{S_a} = 3,793$

$$t_{0,975}^{(v=19)} = 2,093$$

P < 0,05

$$\alpha : \alpha \pm t_{1-\alpha/2}^{(n-2)} \cdot S_a$$

$$P(0,049 \le \alpha \le 0,171) = 0,95$$

Předpoklady

- Nutný předpoklad potřebný ke všem testům spojeným s regresním modelem je **normalita residuí.**
- Residua mají mít normální rozdělení s **nulovou střední hodnotou a konstantním rozptylem** σ^2
- Dále předpokládáme, že všechna **pozorování** jsou **navzájem nezávislá.**

Normalita residuí – graficky
Q-Q plot *(Quantile-Quantile plot)*

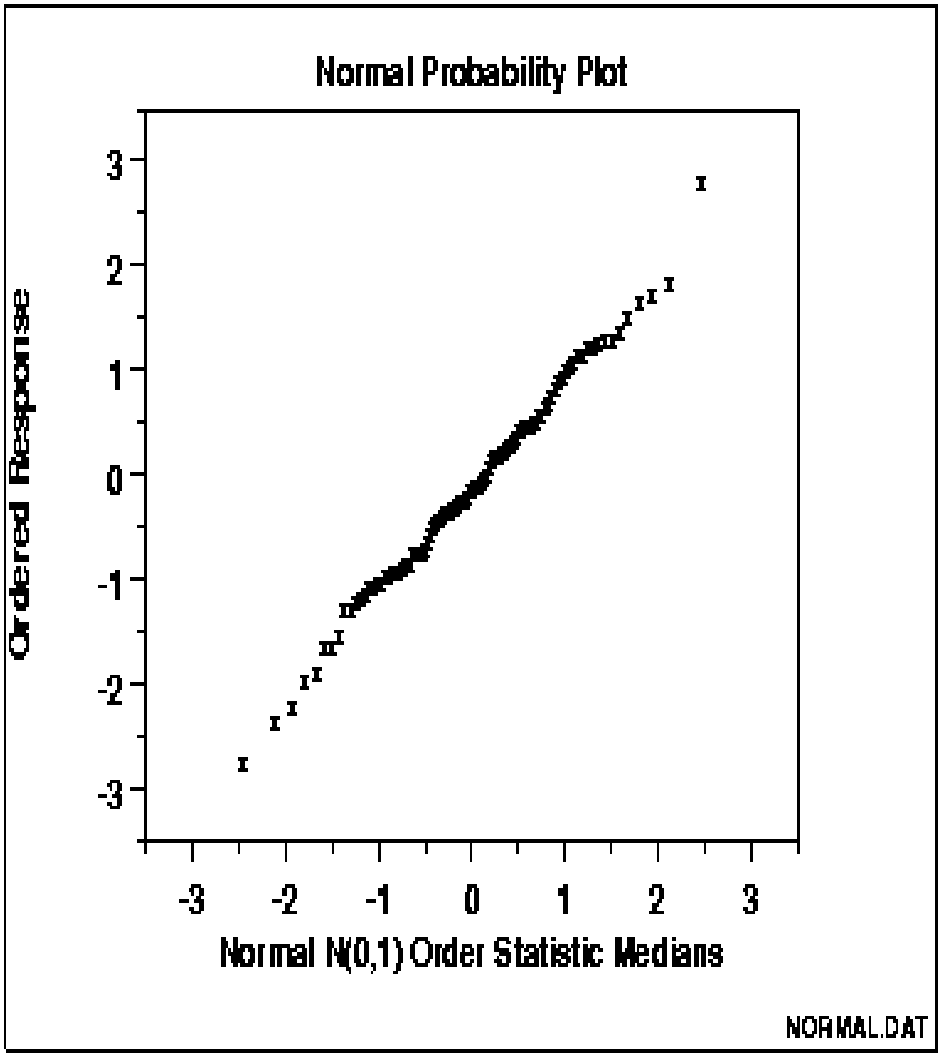

- Grafická metoda pro srovnání rozdělení dvou výběrů.
- Vodorovná osa – empirické kvantily rozdělení 1. výběru. (jestliže vynášíme teoretické kvantily normovaného normálního rozdělení – **normal probability plot**)
- Svislá osa – empirické kvantily rozdělení 2. výběru (např. reziduí).
- Jsou-li obě rozdělení totožná, leží body (odpovídající si kvantily) na diagonální přímce

Q-Q plot
další vlastnosti

- http://www.itl.nist.gov/div898/handbook/eda/section3/normprpl.htm

Normalita residuí - testy

- Testy normality:

1. Kolmogorov-Smirnov
2. Shapiro-Wilks

Není-li splněn předpoklad normality – mohou pomoci **transformace** (později, dříve).

- Autokorelace residuí

1. Durbin-Watsonův test

Diagnostika residuí

- Je námi zvolená závislost (lineární) vhodná?
- Pomoc grafické znázornění – **grafy závislosti hodnot residuí na hodnotách** $\hat{Y}_i$ **nebo** X_i

- V případě, že zvolený tvar závislosti byl vhodný, jsou residua

1. umístěna náhodně kolem nulové střední hodnoty
2. nevykazují žádný systematický trend
3. jejich rozptyl je homogenní

Diagnostika residuí

3) Grafy residuí modelů (příklady)

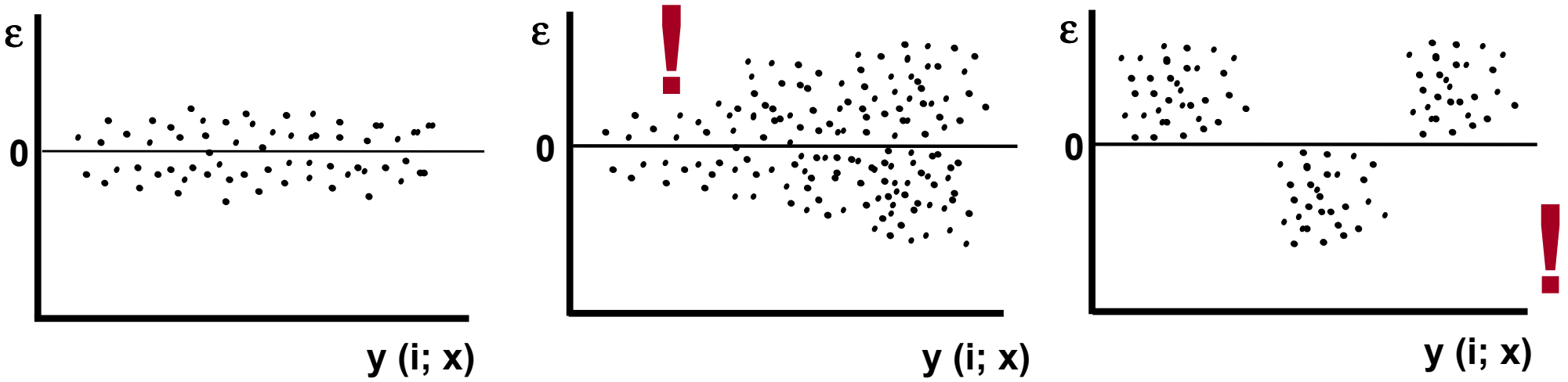

Obecné tvary residuí modelů (schéma)

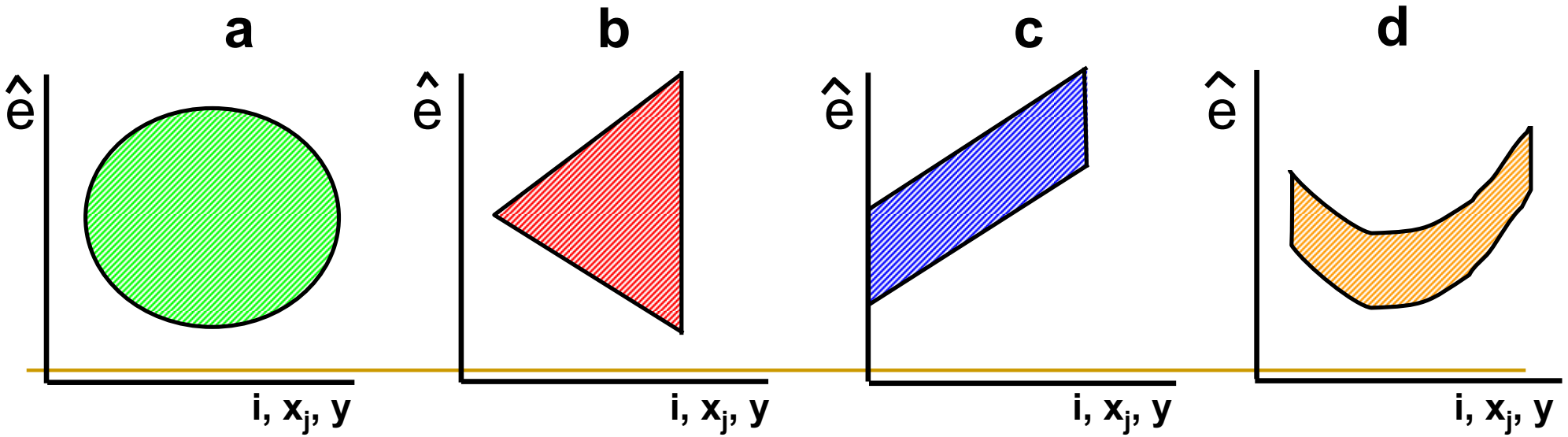

Diagnostika residuí - obrázky

Příklad Kalama: Hodnota testové statistiky T=29.66, Nulovou hypotézu zamítáme na hladině 0,05 (p-hodnota =0,00). Výška dětí závisí na jejich věku. Koeficient determinace je $R^2 = 0{,}98$

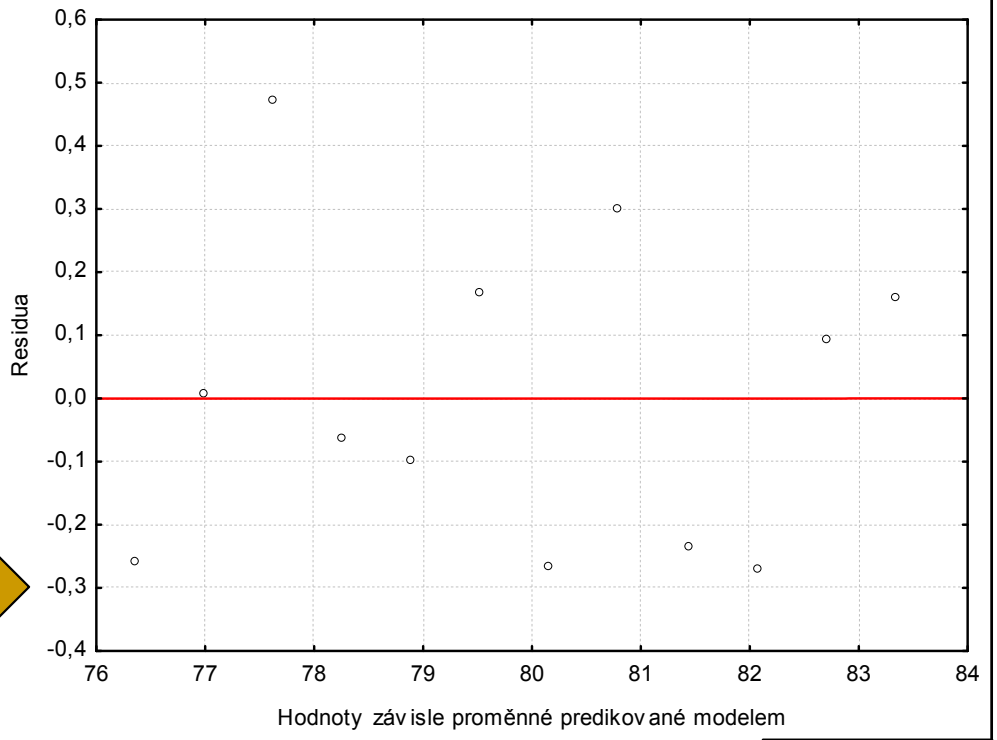

Bodový graf, ve kterém jsou vykresleny hodnoty residuí proti hodnotám $\hat{Y}_i$.
Residua náhodně fluktuují kolem nulové hodnoty, v závislosti na hodnotách $\hat{Y}_i$ nevykazují žádný systematický trend a ani jejich rozptyl není závislý na hodnotách $\hat{Y}_i$
Námi zvolený lineární tvar závislosti je vhodný.

Příklad: Index uzdravení

- Existuje závislost mezi délkou hospitalizace pacienta v nemocnici (X, uvedeno ve dnech) a tzv. Indexem uzdravení (Y)?
- Y = 46,5 – 0.75X.
- Koeficient determinace tohoto lineárního modelu je poměrně vysoký, $R^2 = 0{,}88$
- Residua vs. Hodnoty predikované modelem $\hat{Y}_i$ vidíme, že residua jsou seřazena do tvaru písmene U.

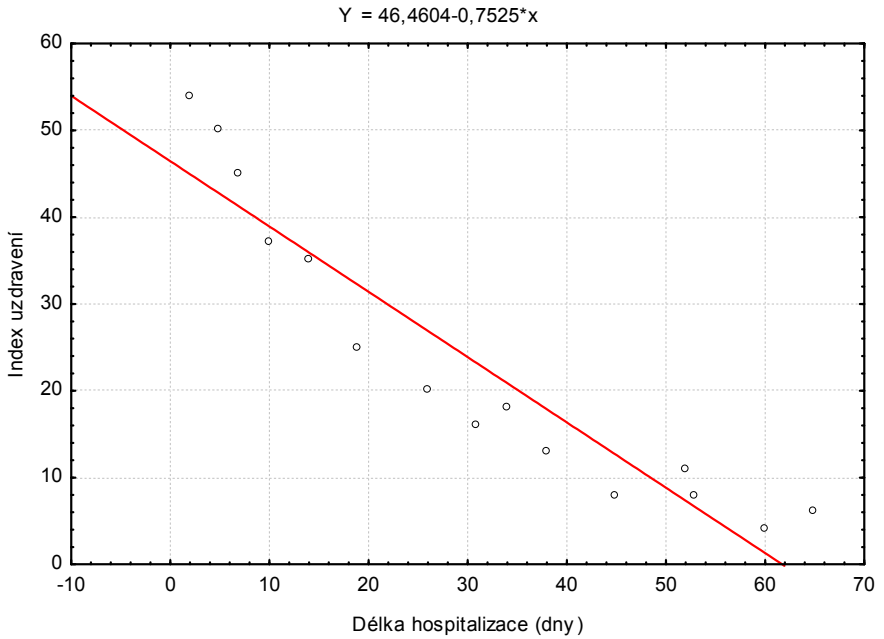

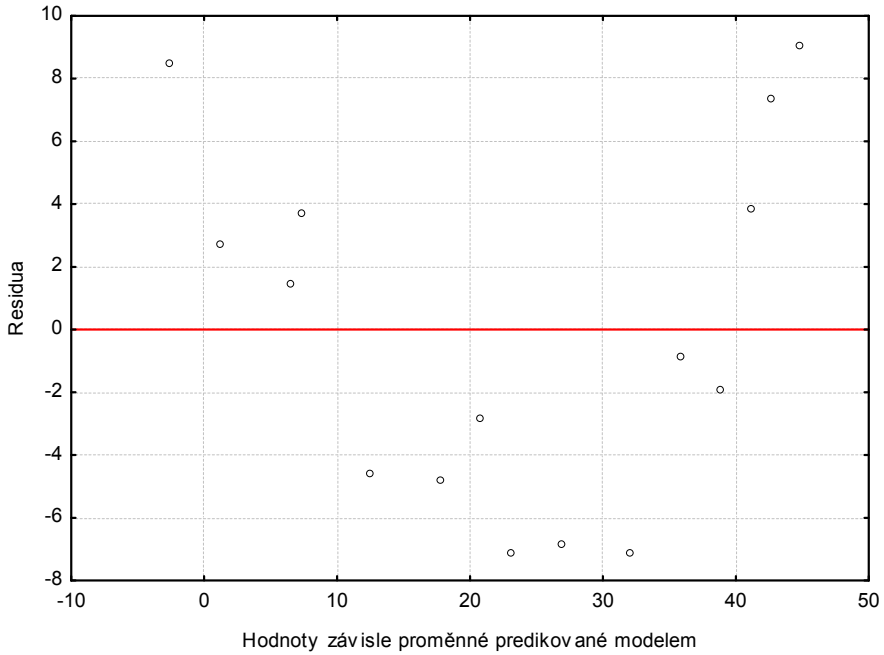

Transformace závisle a nezávisle proměnné

- Cíle

1. Odstranění nelineární závislosti mezi závisle a nezávisle proměnnou
2. Stabilizace rozptylu

- **„Žebřík transformací“:**

. . . ,.1/x2,.1/x,.1/√x, log x,√x, x, x2, ...

- Po tomto žebříku transformací se můžeme pohybovat buď nahoru (k vyšším mocninám) nebo dolů. Cílem je především linearizace závislosti.
- Když dosáhneme pohybem po zvoleném žebříku (na ose x nebo ose y) přibližně lineární závislosti, potom současným pohybem po obou žebřících se pokusíme také o stabilizaci rozptylu.

Koeficient determinace

Jak úspěšná byla regrese?

- **Koeficient determinace** je definován jako podíl celkové variability závislé veličiny, která je vysvětlena závislostí.
- Jedná se o podíl vysvětlené a celkové variability náhodné veličiny Y.

$$R^2 = \frac{\text{variabilita vysvetlena modelem}}{\text{celkova variabilita } Y} = 1 - \frac{\text{residualní variabilita}}{\text{celkova variabilita } Y} = 1 - \frac{S_e}{\sum_{i=1}^{n}\left(Y_i - \bar{Y}\right)^2}$$

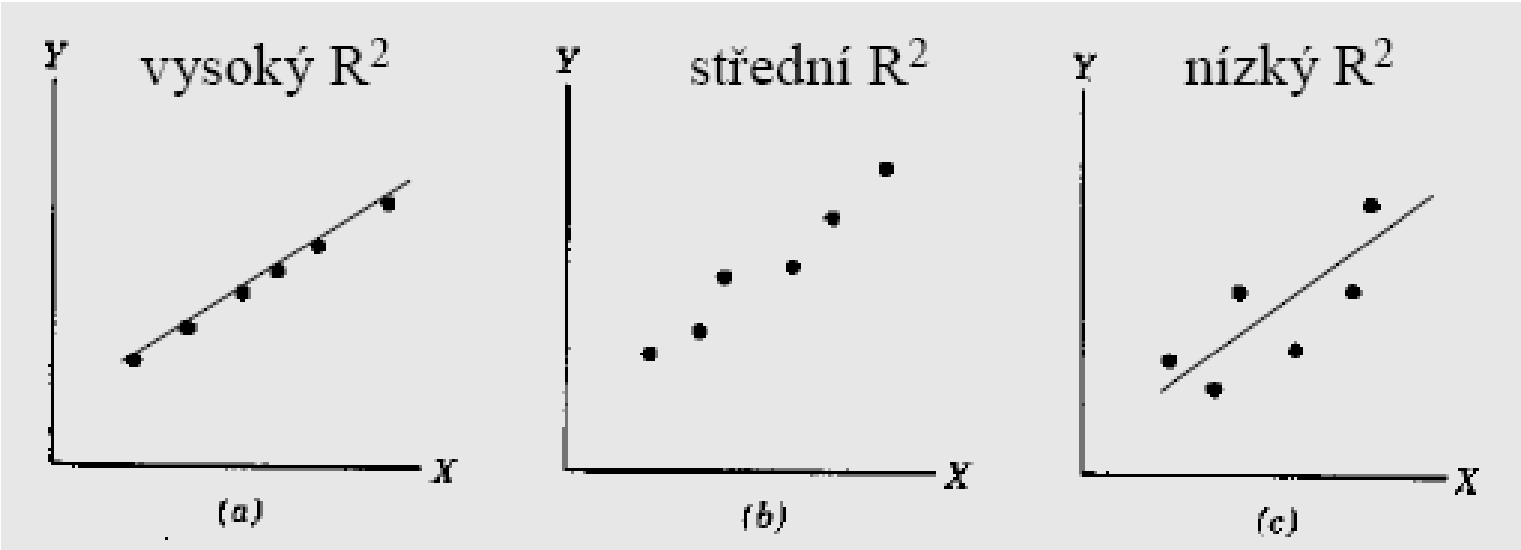

(Lepš 1996)

Koeficient determinace - vlastnosti

- Koeficient determinace udává relativní velikost variability závisle proměnné, kterou se uvažovanou závislostí podařilo vysvětlit.
- Koeficient determinace nabývá hodnot od 0 do 1.
- Čím vyšší je hodnota koeficientu determinace, tím je náš regresní model lepší.
- V případě regrese s jedinou nezávisle proměnnou je hodnota koeficientu determinace rovna kvadrátu Pearsonova korelačního koeficientu mezi veličinami X a Y.

$$R^2 = corr(X,Y)^2$$

Nelineární regresní model
Exponenciální závislost

- Obecný tvar exponenciální závislosti je

$$Y = \beta_0 + \exp(\beta_1 + \beta_2 X)$$

- Je-li parametr β_2 kladný, pak s rostoucími hodnotami *X* rostou i hodnoty *Y*. Je-li parametr β_2 záporný, pak s rostoucími hodnotami *X* klesají hodnoty *Y*. Parametr β_2 charakterizuje strmost nárustu resp. poklesu, parametry β_0 a β_1 „mají na starost“ umístění křivky. Bude-li například hodnota $\beta_0 = 0$ a β_2=-2, pak při nárustu hodnoty *X* o jednu jednotku, dojde ke snížení hodnoty závisle proměnné $\exp^2 = 2{,}71^2 = 7{,}3$ krát. Křivka bude klesající a její hodnota se bude se vyrůstající hodnotou *X* blížit nule.

Příklad: Index uzdravení Exponenciální závislost

- Existuje závislost mezi délkou hospitalizace pacienta v nemocnici (X, uvedeno ve dnech) a tzv. Indexem uzdravení (Y)?
- Y = 0 + 56,6*exp(-0,038X) = 0 + exp(4.036-0,038X)

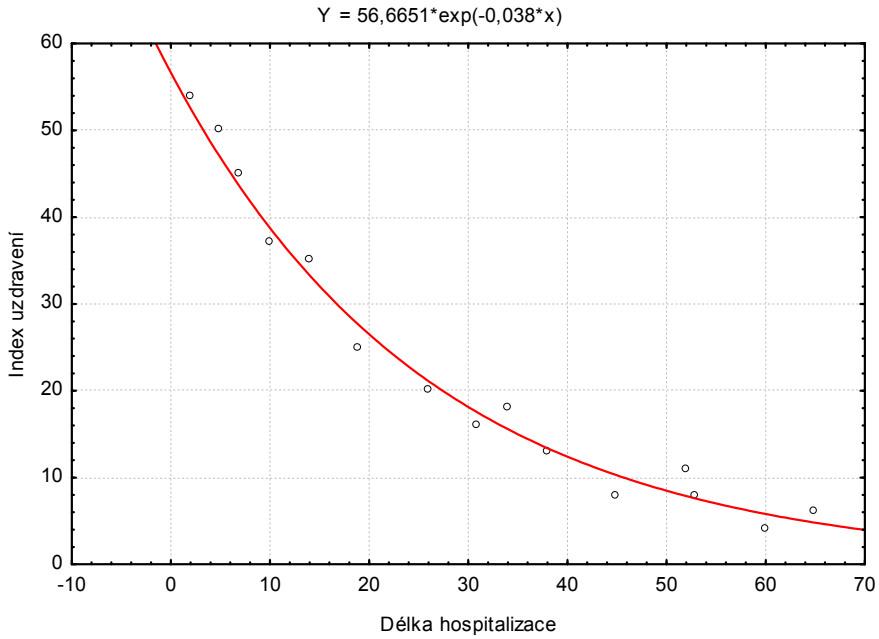

Exponenciální závislost v přírodě

- Počet buněk se zvyšuje exponenciálně. Z každé buňky vzniknou dělením dvě nové buňky. V každé nové generaci je dvojnásobně více buněk než v té předchozí. **Podíl** počtu buněk v po sobě následujících generacích **je konstantní**. (V případě lineární závislosti by byl **rozdíl** počtu buněk mezi po sobě následujícími generacemi **konstantní**).

Exponenciální závislost

- Arabský matematik **Ibn Kallikan** v roce 1256 popsal jeden z prvních šachovnicových hlavolamů. Na první pole šachovnice je umístěno zrnko rýže a na každé následující pole je umístěn dvojnásobek zrnek z pole předchozího. Kolik bude celkem zrnek rýže na šachovnici?

Nelineární regresní model
Polynomiální závislost

- Závislost brzdné dráhy automobilu na jeho rychlosti.
- Regresní rovnice obsahuje polynom druhého stupně (má kvadratický člen).

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X + \beta_2 X^2$$

$$Y = 37.8 - 2{,}3X + 0{,}09X^2$$

- Grafem závislosti brzdné dráhy na rychlosti je část paraboly.

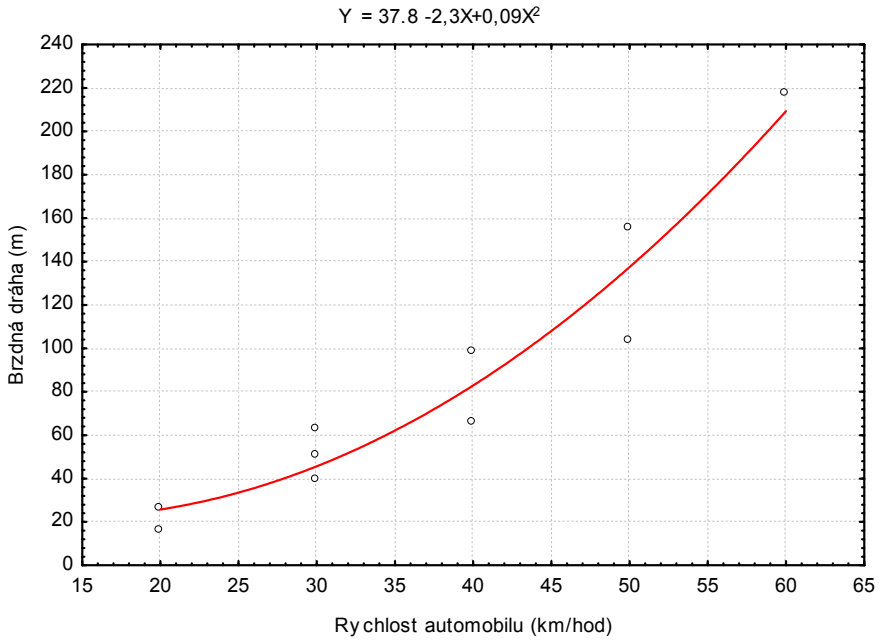

Více nezávisle proměnných *(Multiple regression model)*

- Dvě nezávisle proměnné:
- Model: $Y_i = \beta_0 + \beta_1 X1_i + \beta 2 X2_i + \varepsilon_i$
- Koeficient beta1 lze interpretovat jako střední změnu Y při jednotkové změně X1 a nezměněné hodnotě X2.
- Nulová hypotéza $H_0 : \beta_1 = 0$ znamená, že populační průměr Y závisí nejvýše na X2.
- Tj. platí, že $Y_i = \beta_0 + \beta 2 X2_i + \varepsilon_i$
- Další interpretace $H_0 : \beta_1 = 0$ je, že proměnná X1 nepřináší žádnou informaci o střední hodnotě Y nad tu, která je již obsažena v X2.
- Snaha o co nejjednodušší model, obsahující jenom významné prediktory (nezávisle proměnné)

Regresní plocha
(Response surface, regression surface)

- Model s interakcemi

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X1 + \beta_2 X2 + \beta_3 X1 \cdot X2$$

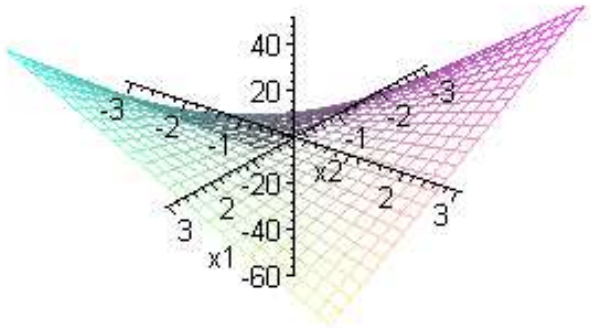

$$Y = 2 + 3X1 + 2X2 - 5X1X2$$

- Model bez interakcí – regresní rovina (*plane*)

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X1 + \beta 2 X2$$

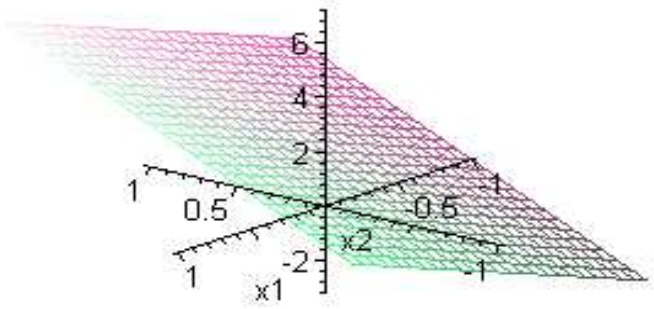

$$Y = 2 + 3X1 + 2X2$$

T-test, F-test

- t-test: $H_0 : \beta_1 = 0$ nebo $H_0 : \beta_2 = 0$
- F test: $H_0 : \beta_1 = \beta_2 = 0$
- Upozornění: opakovaný t-test a F-test mohou dávat nekonzistentní výsledky

- **Podmodel** = jednodušší model obsahující pouze některé nezávisle proměnné (signifikantní) původního regresního modelu.
- S každou mocninou veličiny musí být v modelu všechny mocniny nižšího stupně, se součinem veličin musí být v modelu také všechny složky tohoto součinu.

Opakování ANOVA

1) Experimentální data

y_1	x_0	x_1	x_2	x_3	x_4
.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.
y_n	x_0	x_1	x_2	x_3	x_4
	s_0^2	s_1^2	s_2^2	s_3^2	s_4^2

2) Celková ANOVA "one way"

Zdroj rozptylu	St.v.	SS	MS	F
Mezi skupinami	a-1	SS_B	$SS_B/(a-1)$	MSB/MSE
Uvnitř skupin	na-a	SS_E	$SS_E/(na-a)$	
Celkem	na-1	SS_T	s_y^2	

$$= \frac{SS_T}{na-1}$$

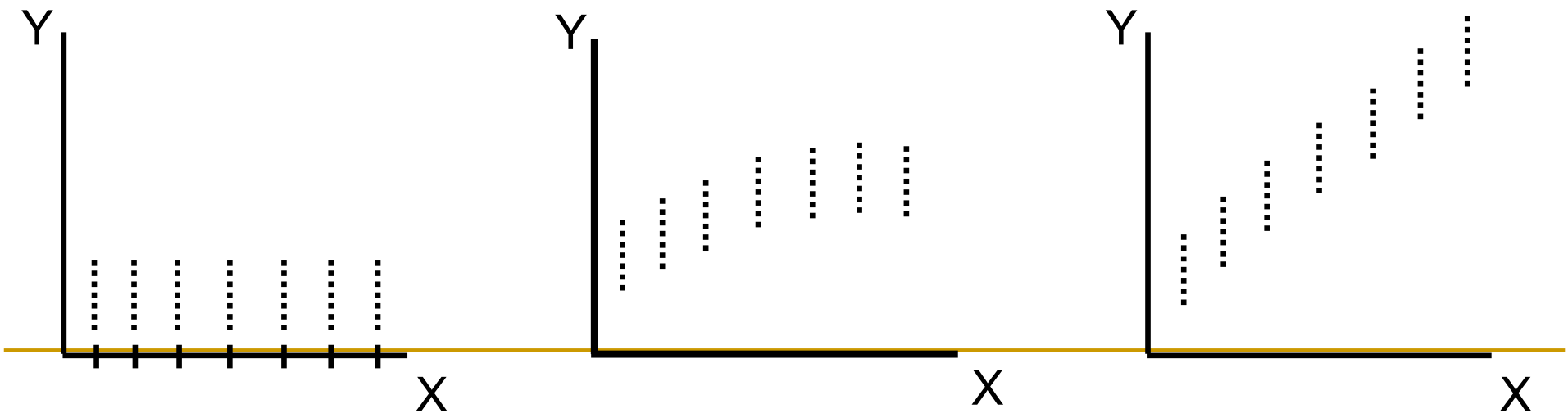

ANOVA jako nástroj analýzy regresních modelů - příklad na modelu přímky

3) **Celková ANOVA** → SS_B/SS_T (variance ratio)

$MS_B/MS_E = F$

4) **Analýza rozptylu regresního modelu (zde přímky)**

Zdroj rozptylu	st.v.	SS	MS	F
Model (přímka)	1	SS_{MOD}	MS_{MOD}	MS_{MOD} / MS_R
Residuum	na - 2	SS_R	MS_R	
celkem	na - 1	SS_T		

$(SS_{MOD}/SS_T) . 100 =$ % rozptylu Y "vyčerpaného" přímkou = koeficient determinace (R^2)

Příklad

X: konc.Cd: 1,2,3,4,5,6 ng/ml
Y: absorb: 0,23; 0,49; 0,72; 0,90; 1,16; 1,39

b=0,228 $S_b = 4{,}99.10^{-3}$ **P = 0,000**
a=0,016 $S_a = 0{,}019$ **P = 0,457**

r = 0,999

R_2 = 99,81%

St. Error of est: 0,021

ANOVA

Source	D.f.	SS	MS	F	P
Model	1	0,912	0,912	2086,3	0
Residual	4	0,0017	0,000425		
Total (c)	5	0,9138			

$s^2_{y.x} = 4{,}25 \cdot 10^{-4}$

$s^2_y = 0{,}18275$

Strategie hledání vhodného podmodelu
Sekvenční postupy

- **Sestupný výběr** - Nejprve se spočítá nejbohatší model, pak se jednotlivé regresory postupně z modelu vylučují. V každém kroku se vylučuje takový regresor, který v daném modelu nejméně přispívá k vysvětlení.
- **Vzestupný výběr** – opak sestupného výběru. Vyjde se z prázdné množiny regresorů, do níž se pak v každém kroku přidá vždy ten z ještě nezařazených regresorů, který v daném kroku co možná nejlépe zlepší vysvětlení závisle proměnné.
- **Kroková (stepwise) regrese** - kombinuje oba předešlé postupy. Vzestupný výběr je v každém kroku kombinován s pokusem o zjednodušení pomoci sestupného výběru.
- Každá z popsaných metod může dát jiný výsledný model, kromě jiného závisí také na volbě hladin testů.
- Zejména u krokové regrese se doporučuje najít několik téměř optimálních modelů a pokusit se najit mezi nimi ten,který má nejlepší interpretaci.

Umělé proměnné *(Dummy variables, dummies)*

- Vyjádření nominální veličiny s více než 2 hodnotami
- j úrovní faktoru -> j-1 umělých proměnných (v modelu buďto všech j-1 umělých proměnných nebo žádná)

Proměnná	Umělé proměnné (stačí 3)			
Rodinný příslušník (4 úrovně)	Otec (0/1)	Matka (0/1)	Strýc (0/1)	Dědeček (0/1) (zbytečná)
„otec“	1	0	0	0
„matka“	0	1	0	0
„strýc“	0	0	1	0
„dědeček“	0	0	0	1